

הפתיחה "העורב הלקחן" (La Gazza Ladra)
מאת ג'ואקיניו אנטוניו רוסיני (29.2.1792 – 13.11.1868)

על המלחין

רוסיני נולד בעיירה פזארו שבאיטליה לזוג הורים מוסיקאים: אב שהיה נגן קרן ושימש כחצוצרן העירוני ואם זמרת. חלק ניכר מילדותו המוקדמת עבר עליו בחסותה של סבתו, בעוד הוריו נעים בין הופעה להופעה בבתי אופרה באזור. רק משאיבדה אמו את קולה כתוצאה ממחלה, השתקעה המשפחה בבולוניה.

החינוך המוסיקלי הקלאסי שקיבל השפיע, ללא ספק, על סגנונו לעתיד ועל טכניקת הכתיבה שלו: מגיל צעיר למד אצל אביו נגינה בקרן; בבולוניה, משהסתבר כי יש לו כשרונות מוסיקליים נוספים, למד שירה, נגינה בפסנתר, נגינה בצ'לו וקומפוזיציה, תחילה באופן פרטי ואחר כך בבית הספר המוסיקלי בעיר (הליצאום).

אף לעולם האופרה התוודע רוסיני בגיל צעיר כאשר בתקופת לימודיו, כעזרה לפרנסת המשפחה, השתתף כזמר בביצועי אופרות. ההזדמנות הגדולה הראשונה להלחנת אופרה הייתה אף היא עוד בתקופת לימודיו: בשנת 1810, חיפש תאטרון ונציה מלחין שיספק להם יצירה קומית בת מערכה אחת בשם "חווה הנישואין". יצירה זו הוזמנה תחילה ממלחין גרמני, אך זה פרש מן החוזה. בתיווכם של חברי הזוג רוסיני הוצעה העבודה לג'ואקיניו בן ה- 18.

שנים לאחר מכן נזכר רוסיני בהזדמנות זו שאפשרה לו להיכנס אל תוך עולם האופרה האיטלקית:

"הוצאותיו של המפיק היו מינימליות: קבוצת זמרים (ולא מקהלה), בימוי צנוע ורק כמה ימי חזרות. מכאן היה הכל תלוי על כתפיו של המלחין הצעיר, אשר בהפקה קטנה וקצרה יכול היה לממש את כשרונו ואת יכולת הכתיבה שלו יותר מאשר ביצירה ארוכה."

לאחר הצלחת "חווה הנישואין" החלו ההצעות זורמות אל רוסיני, שהחל לכתוב בקצב מזורז, לעתים אף ארבע-חמש אופרות בשנה! למרות שהתקופה הייתה תקופת שפל יצירתי באופרה האיטלקית, הייתה פריחה מסחרית בתחום זה. בתי אופרה רבים היו קיימים, וכולם התחרו זה בזה על ביצוע יצירות חדשות ועל גילוי כשרונות צעירים. רוסיני התאים עצמו מיד למצב.

הוא לא היה בדרך במיוחד בטקסטים שהלחין, ואף קרה כי אחת האופרות הייתה כה סרת טעם שהשלטון הוריד אותה לאחר שלש הצגות בלבד. אפשר לומר כי הטובה העיקרית שצמחה לרוסיני משפע זה של כתיבה מוקדמת היא עצם ההתנסות שתמכה בהתפתחותו והבשלתו כקומפוזיטור. שיאה של תקופת יצירתו הראשונה היה הזמנת אופרה בת שתי מערכות - "אבן השוואה" - ע"י בית האופרה המפורסם "לה סקאלה" במילנו. גם הזמנה זו הושגה בהמלצתם של ידידים - זמרים שבצעו יצירות אחרות של רוסיני.

בשנים שלאחר מכן המשיך רוסיני בכתיבה פוריה ורבה והפך להיות מלחין האופרות המוביל באיטליה. יצירותיו הידועות ביותר בתחום היצירה הקומית היו "האיטלקיה באלג'יר", "הספר מסביליה", "לה צ'ירנטולה" (לכלוכית) ו"העורב הלקחן". באופרות אלה שילב רוסיני יסודות קומיים, כגון:

- * חזרה על הברות באופן משעשע
- * "שירי פטפוט" המבוצעים במהירות גדולה
- * הקשה של הכנרים על עמודי התווים שלהם
- * ניגודים אבסורדיים בין תפקיד הליווי והמנגינה

לצד האמצעים הקומיים שילב רוסיני איפיונים רומנטיים וניצל ניצול מירבי את השירתיות האיטלקית.

כדי להספיק לכתוב הרבה, "מחזור" רוסיני חלק מן המוסיקה שלו, כמו מנגינות לאריות, מעברים תזמורתיים ועוד. גם הפתיחות שלו שמשו באופן מודולרי, ופתיחה אחת אף נוצלה בשלוש אופרות שונות... אך לצד ה"מחזור" שפע רוסיני רעיונות מקוריים, ונודע בעיקר באנסמבלים הקוליים לקבוצות זמרים סולנים ובסיומים המבריקים למערכות השונות.

מעבר למהירות יוצאת דופן בה הלחין את יצירותיו (השמועה מספרת כי "הספר מסביליה" נכתבה בשלושה שבועות בלבד!), הספיק רוסיני לערוך נסיעות רבות בהן ליווה רבות מן ההופעות של האופרות שלו. נסיעות אלו היו בעיקר לצרכי פרנסה, כיוון שבאותה תקופה לא מוסדו זכויות היוצרים, והכנסותיו מן האופרות היו מוגבלות רק לאופרות שבביצוען השתתף.

שלב נוסף בקריירה של רוסיני החל כאשר בשנת 1815 קיבל הזמנה מבית האופרה של נאפולי. עד אז, למרות ששמו כבר התפרסם בכל רחבי איטליה, לא בוצעו יצירותיו בנאפולי. הנאפוליטאנים היו גאים עד כדי כך במסורת האופראית המקומית, שלא הסכימו לקבל "צפוני" יליד עיר אחרת. בכל זאת, כאשר האמרגן של תאטרוני נאפולי, דומניקו ברבאיה, בקש לגוון ולהחיות את החיים האופראיים, בחר ברוסיני, וזה אף התמנה למנהל המוסיקלי והאמנותי בעיר. רוסיני "מלך" על נאפולי במשך שבע שנים, במהלכן נשא לאשה את אשתו הראשונה אליזבת, שהיתה קודם לכן פילגשו של ברבאיה... היא היתה זמרת סופרן בעלת יכולות קוליות נדירות, ורוסיני כתב תפקידים מיוחדים המתאימים ליכולות אלה. השותפות עם ברבאיה התפרסה על תחום נוסף: הפעלת שולחנות הימורים בכניסה לתאטרון, תחום רווחי ממנו התעשרו השניים...

בנאפולי עמדו לרשותו של רוסיני זמרים בעלי יכולת להם כתב תפקידים מסולסלים ובעלי שפע עיטורים כמקובל באותה תקופה, כמו גם מקהלה מצוינת ותזמורת טובה. ואכן - אפשר לראות כי תפקיד המקהלה הופך יותר ויותר חשוב, ומתפקיד של גוף המגיב פסיבית היא הופכת לשותפה בהתפתחות העלילה. גם התזמורת מקבלת תפקיד חשוב יותר ויותר. האנסמבלים מתרחבים ונעשים עשירים יותר, והגבולות בין חלקים שונים באופרה (קטעי מקהלה, אריות ואנסמבלים) מתחילים להיטשטש.

בסוף שנת 1821 ערך ברבאיה "פסטיבל רוסיני" בווינה. לכבוד האירוע ייצא את התאטרון שלו לאוסטריה יחד עם המלחין. הם שהו שם חצי שנה וזכו להצלחה רבה. רוסיני לא חזר עוד לנאפולי.

בשנת 1823 יצאו רוסיני ואשתו לביקור בפריס ובאנגליה, מבלי לדעת שלא יחזרו עוד לגור באיטליה. באנגליה לא זכו האופרות של רוסיני להצלחה, אך הוא זכה לסכומי כסף נכבדים מאריסטוקרטים רבים שביקשו לארח אותו בביתם. בשנת 1824 הגיע הזוג רוסיני לפריס, וקבעו בה את מושבם. המלחין התגורר בה למעשה עד יום מותו. הוא קיבל את ניהול התאטרון האיטלקי בפריס - בית אופרה בו העלה בעיקר את יצירותיו שלו, ולעתים קרובות עם זמרים איטלקיים. סגנונו של רוסיני החל להשתנות על מנת להתאים את כתיבתו לצרכיו של הקהל הצרפתי: הוא ניקה את האריות המעוטרות שלו מסלסולים; ביצירות החדשות שכתב, שילב בין שירתיות איטלקית לבין הסגנון ה"יבשי" שאפיין את האופרה הצרפתית; האריות מפסיקות להיות החלקים החשובים ביותר באופרה, ויש יותר ויותר קטעים המשלבים בין סולן ומקהלה; הוא עובר מהלחנת אופרות קומיות או חצי-קומיות להלחנת אופרות רציניות.

בפריס החלה להתפתח האופרה הראוותנית הקרויה "גרנד-אופרה", ורוסיני השתלב יפה בסגנון זה בשתי האופרות האחרונות שכתב: "הרוזן אוריי" ו"וילהלם טל".

את האופרה "וילהלם טל", המהווה את פסגת יצירתו של רוסיני, הוא כתב בהיותו בן שלושים ושבע בלבד. לאחר מכן חי עוד כארבעים שנה, אך לא כתב עוד אופרות, אלא יצירות דתיות למקהלה, או יצירות לפסנתר. הסיבות לפרישתו רבות. חלקן, כנראה, בגלל תשישות גופנית ונפשית לאחר תקופה של אינטנסיביות בלתי סבירה, חלקן בעקבות שינוי השלטון בצרפת ואבדן החוזה שחתם עם המלך שרל העשירי, חלקן עקב היותו מבוסס מבחינה כלכלית והעדפתו להקדיש עצמו לאירוח (כמו כל דבר, גם את זאת עשה בנדיבות רבה, תוך הפגנת כשרונו השני – הבישול). בשנותיו האחרונות נסע רוסיני מדי פעם לביקור בערי אירופה השונות. בביקורו בגרמניה פגש את מנדלסון. פגישה זו גרמה לשינוי ביחסו אל המלחין הגרמני שקודם לכן לא העריכו ביותר. הוא כתב לאמו ולאחותו: "יש בו חכמה, חיות וברק כל הזמן ובכל מילה. מי שחושב שאינו גאון צריך להיפגש עמו רק פעם אחת, ומייד ישנה את דעתו".

לאחר שהתאלמן בשנת 1843, נשא לאשה את אשתו השניה אולימפ. משחלה במחלה ממושכת, נוספה סיבה נוספת אל הסיבות בגינן פרש ממלאכת ההלחנה. הוא נפטר ממחלתו בשנת 1868, אותה שנה בה בוצעה ההופעה ה- 500 של האופרה "וילהלם טל".

רוסיני נחשב, כבר בעיני בני תקופתו, למלחין האיטלקי החשוב ביותר במחצית הראשונה של המאה ה- 19. הוא זכה לפופולריות, יוקרה ועושר יותר מכל מלחין אחר, והשפיע מבחינה אמנותית על כל עולם האופרה אחריו. למרות ההתחייבויות הרבות והכמעט בלתי אפשריות שלקח על עצמו במהלך שנות עבודתו, נשאר רוסיני אדם אהוד ולא הסתכסך עם הדמויות הרבות והשונות אתן עבד - סולניס וסולניות, מפיקים ואמרגנים, נגנים, אנשי החברה הגבוהה ועוד. במשך ארבעים השנים בהן פרש כמעט לגמרי מכותיבה ואירוח הרבה בביתו, ביסס את מעמדו כאדם יקר, משעשע ואהוב על הכל.

אנקדוטות רבות קשורות ברוסיני, שהיה ידוע במענה לשונו החרוף. בהיותו בתחילת הקריירה שלו בבולוניה ביקרו אותו על רישול בכתיבת תפקידי התזמורת. "אתם צודקים", ענה, "יהייתי מתקן זאת לו היה לי זמן לעבור על מה שכתבתי. אך אתם יודעים שיש לי רק חודש וחצי כדי לכתוב אופרה. ובכן - בחודש הראשון אני מבלה - וכי מתי אבילה אם לא עכשיו, כשאני צעיר? - ובשבועיים האחרונים אני כותב כל בוקר את הקטע עליו יש חזרה אחר הצהריים. ובכן - מתי יש לי זמן לעבור ולתקן שגיאות קטנות בליווי?"

כאשר ידידו הברון גיימס דה רוטשילד שלח לו ענבים משובחים מן החממה שלו, כתב לו רוסיני: "מחשבה נאה, אך אני אינני בולע את היין שלי בגלולות". רוטשילד הבין את הרמז ושלח לו מיינו המפורסם.

אוטורינו רספיגי (Ottorino Respighi) (9.7.1879-18.4.1936)

רספיגי הוא אחד המלחינים האיטלקיים החשובים של תחילת המאה העשרים. הוא נולד בבולוניה למשפחת מוזיקאים, וקיבל חינוך מוזיקלי מגיל צעיר. הוא למד קומפוזיציה בקונסרבטוריון, וניגן בכינור, בוויולה ובפסנתר. ב-1913 עבר לרומא והחל ללמד קומפוזיציה בבית הספר למוזיקה ע"ש סנטה צ'צ'יליה. במשך כמה חודשים שימש הכנר הראשי בתזמורת התיאטרון הרוסי בסנט פטרסבורג, ולמד תזמור אצל רימסקי קורסקוב, שהשפיע עליו מאד.

במקביל להוראה, הלחין ויצא גם למסעות הופעות עם רעייתו הזמרת באירופה, בארה"ב ובדרום אמריקה. את יצירתו "רשמים מברזיל" כתב בעקבות ביקורו שם. בשנים 1923-26 כיהן כמנהל בית הספר למוזיקה ע"ש סנטה צ'צ'יליה. הוא נפטר מזיהום בגיל 56, אך רעייתו המשיכה לטפל ביצירותיו עוד כ-60 שנה אחרי מותו. את האופרה האחרונה שלו "לוקרציה" היא השלימה יחד עם תלמידו אניו פוריני, ואת יצירותיו הלא גמורות הנוספות השלים אחריו המלחין סלוטורה די ויטוריו.

רספיגי כתב סוגים שונים של יצירות: אופרות, מוזיקה קאמרית, מוזיקה לבלט, מוזיקה מקהלתית ועוד. הוא גם תזמר יצירות לפסנתר, כגון "חמישה אטיודים" של רחמנינוב. הוא התפרסם בעיקר הודות לסויטות התזמורתיות שלו, ביניהן "מזרקות רומא", "אורני רומא", "חגיגות רומא", וכן – "ריקודים עתיקים ואריות" ששכתב על פי יצירות של מלחינים איטלקיים מהמאה ה-16.